

EUSKALTZAINDIAREN AGIRIA:

“EUSKARA ETA EUSKAL LITERATURAREN LEKUKOAK” LIBURU-BILDUMA SORTZEAZ

1978 - VI - 30

Fr. L. Villasante

Mendez-mende, edozein euskalki eta edozein literatur muetatan euskara landu duten autore eta hizlariekin liburu bilduma bat osatu nahi du Euskaltzaindiak —arrazoi bategatik edo bestegatik estudiantuak izatea merezi duten testuak izan beharko dute, noski—. Bilduma hunen titulua: “Euskara eta euskal literaturaren lekukoak”. Bilduma huni esker, euskararen lekuko hoiak gaurko ikasle, irakasle, idazle, euskaltzale, euskalari eta abarren eskuetan jartzeko aukera egongo da.

Maiatzeko batzarrean, L. Mitxelena euskaltzainak egingako txostena entzun eta eztabaidatu ondoan, hala erabaki zuen Euskaltzaindiak. Batzarre hortan bertan erabaki zen, baita ere, batzorde bat hortarako jartzea eta egiteko hau batzorde horren esku uztea. Batzordea osatuko duten jaunak ere batzarrean onartu ziren.

Egia esan, kontu hau maiatzeko batzarrean mamitu bazen ere, lehenagokoa da. Martxoko batzarrean Aita Antonio Zavala euskaltzainak beste txosten bat ekarri zuen gai huntaz, eta apirilekoan ere, batzar eguneko bazkal ostean, elkar hizketa zerbait izan zen gai huni buruz.

Bilduma hunen garrantziaz eta beharraz luze mintzatu beharrik ez dago, zeren edonork baitaki, gaur, gure idazle gehienen obrak gehientzat eskuragaitz direla.

Begien bistan dago, beste aldetik, liburu hauek ez dituztela, gehienetan behintzat, beren buruak ordainduko. Haatik,

euskal literatura eta euskal estudioak bultzatzeko, beharrezkoak dira. Eta gaurkoz, inori izatekotan, badirudi Euskaltzaindiari dagokiola ekintza huntaz arduratzea.

* * *

Orai baino lehen ere izan dira hunelako asmoak eta ahalginak. Esate baterako, Azkue jaunak, joan mendeko azken urteetan, Añibarro, Ubillos eta beste zenbaiten liburuak —euskararen lekukoak zirelako, noski— bere kontura bir-argitara zituen. Arrazoi berberetatik Urquijok hainbeste liburu zahar eman zigun. Vinson, Dodgson eta beste zenbait ere argitara lan hoietan aritu izan dira.

Ibar-ek *Genio y Lengua* bere liburuan idazle zahar hoiene behar gorria salatzen du eta beroiek bir-argitaratzeko plangintza moduko bat eskeintzen.

Neronek ere Euskaltzaindian sartu berri nintzela (1952 edo 1953. urtean) txostentxo bat egin nuen hunelako plan bat Euskaltzaindiari eskeiniz. Gordetzen dut oraindik txosten horren testua. Hunela dio tituluak: "Euskal-liburu sorta argitaratzeko era edo bidez Euskaltzaindiari txostena". Damurik asmo hau orduan ez zen bete. Agian betetzeko modurik ere ez zen.

Hala ere, azken urteotan, arlo huntan zerbait egin dela ezin ukatua da. Han edo hemen, batek edo bestek, sakabanutu antzean, atera izan dituzte joan mendeetako zenbait autore: Axular, Detxepare, Etxeberri Ziburuko, Etxeberri Sarako, Tartas, Leizarragaren obra ttipiak, Oihenart, Duvoisin, Hiriart-Urruty, Lardizabal, Mogel, Kardaberaz, Hiribarren, Refranes y Sentencias...

Aparteko modu batez aipatzekoa da "Auspoa" liburutegiak egin duen lana. Bertsolarien gauzak atera ditu gehienbat, baina bestelakoak ere ez guti. Adibidez Barrutia, Peñaflovida, Iturriaga, Urruzuno, Vicenta Mogel, Beobide...

Euskera Euskaltzaindiko aldizkarian ere Etxahun-en lan guztiak agertu dira, Haritschelhar jaunak edizioa gertaturik.

Egun, berriz, Euskaltzaindiaren aginduz, P. Lafitte euskaltzain jauna ari da, Charritton jaunaren laguntzaz, J. Leizarragaren edizio berria, hizkuntzari buruzko oharrez hornitua,

prestatzen. Edozeinek daki Leizarragaren Testamentu Berria gaur ez dagoela salgai eta testu horrek, duen balioagatik, euskaltzaleen eskuetan behar lukeela. Lan hunek, Lafitte eta Charrittonek presta dezatenean, gure bilduma huntan izan dezake bere tokia.

Eta badira bazterretan beste zenbait lan eginak edo erdi-eginak, agian bilduman argia ikus lezaketenak, hartako batzordeak hala epaituko balu.

Esate baterako, duela zenbait urte, Patri Urkizuk erakutsi zidan Haranburu XVII. mendeko idazlearen liburua, dena makinaz aldatua eta argitaratzeko prestatua. Geroztik, nik dakidala, ez du argitaratu, segur-aski biderik, modurik edo aukerarik izan ez duelako.

Apeztxea jauna ere ba omen dabil Lizarraga Elkanokoaren edizioa prestatzen.

Eta orobat G. Elortza jauna Oñatiko Arrazola etxeko esku izkribuekin.

Aita P. Arangurennek ere bildurik ditu aspaldidanik Arrutiren olerkiak garai hartako aldizkarietarik jasoak.

Olaizola kanonigoak Domingo Agirreren eliz hitzaldiak ditu. Eguzkitzarenak ere ba omen dira.

Duela zenbait urte, Aita Uriarteren Biblia osoa mekano-grafiaz kopiatu zen argitaratzeko asmoz, baina gero, edizioaren kostua ikusirik, dena bertanbehera utzi zen.

Eta zenbat holako!

Beraz, gaia ez zaigu faltako, nik uste. Aitzitik, hautaketa beharko da egin.

Beharbada langileak, edizioen apaintzaileak bilatzen izango dugu neke gehiago eta lan horri laguntzeko ordainketak egin beharko dira, agian.

* * *

Mitxelena jaunak bere txostenean dionez, zer argitara, nola eta nork: hori da hemen ikusi behar duguna.

1. Zer. Berdin izan daitezke aspaldi argitaratutako liburua eta orai nekez eskura daitezkeenak, edo sekula orai artio argitara ez direnak. Prosazko autore, olerkari, bertsola-

ri, teatrogile, edo baita ahozko literaturaren edo ahozko euskararen testigu bezala har daitezkeenak.

Ahozko euskara hunen barnean bi sail egin daitezke oraino: hizkera "suntsikorra" eta hizkera "iraunkorra", Mitxelena berak beste txosten batean erabili duen terminologia hartuz. Esan nahi da: a) herrian jasotako esaera, ipuin, kontakizunak: hau da hizkera iraunkorra; eta b) egunoroko hizketa arrunta: hau da hizkera suntsikorra. Bi hizkera hoiak ez dituzte lege berdinak.

Gure bilduman orotarik srtuko litzateke, bada.

2. *Nola*. Lehen argitaratutako liburuak bir-argitara nahi direnean, Mitxelenak uste du ez genituzkeela lehengo edizioak faksimilean argitara behar, bestela baizik, hau da: inprimaketa berria eginez. Eta hunen arrazoia hau da: edizio zaharrak, dauden-daudenean bir-argitaratuak, irakurle askori kosta egiten zaio irakurtzea, ortografia edo letra moldea dela kausa, etab. Erudito edo espezialista batzuentzat on izan daitezke, baina ez zabalkunderako, eta guk horri ere begiratu behar diogu.

Edizio zaharren grafia oraikotu behar den ez den, eta egitekotan ere, zer neurritan, hori kasu bakoitzean erabaki beharko da.

Edizioak zenbait argibide eta oharrez hornituak egotea ere komenigarri izango da gehienetan.

3. *Nork*. Hortarako gogoia duenak. Esan nahi da: ez da beharrezko prestatzailea batzordeko izatea. Baina lana prestatu duenak batzordeari aurkeztu beharko dio, eta batzordearen baimenik gabe ez da aterako.

Lehen ere esan dut: hunelako edizio baten prestaerak lan asko du berekin eta bidezkoa izango da langileari zerbait ordaintzea.

* * *

Bada beste hauzi bat, bidenabar izango bada ere, ukitu beharrekoa, gerta daitekeena baita. Hara zein: Euskaltzaindiaren bildumaz kanpora, beste norbait antzeko lanetan balebil, guk zer egin behar dugu?

Guk ezin galeraz diezaiokegu inori hunelako lanetan ibiltzea, bistan da. Ez eta ezin inposa diezazkiokegu geure

ikuspuntuak lan egiteko eran. Ez hori bakarrik. Beharbada, denontzat mesede eta guretzat lagungarri ere gerta daiteke beste talde bat autore zaharrak faksimilezko ediziotan argitaratzen aritzea. Era hortara gaiak eskeintzen dituzte guk gero bestelako edizioak apaindu ahal izateko.

Dena den, Euskaltzaindiak sortzen duen bilduma hontan, hemen azaldu diren kriterioekin egingo da lana. Bestek bestela egin nahiko baldin balu, hori beraren esku uzten da.

Eta aurkitzen erraza den liburua edo salgai dagoena, aparteko edo pisuzko arrazoi bategatik ez bada, ez genuke berriz argitara behar, nik uste.

* * *

Batzordearen ezarketa. Edizio gazetan duten esperientziari ohartuz, maiatzeko batzarrean jaun hauk proposatu eta onartu ziren batzordea osatzeko:

L. Mitxelena
L. Villasante
P. Lafitte
A. Zavala
N. Berriotxo (Alzola)
J. M. Satrustegi
L. Akesolo.

Lehen tokian aipatua batzorde buru izanen da. Eta bigarren aipatua, idazkari.

Batzorde hunek, hortarako deitzen zaion egunean, bere lehen bilkura eginen du nola lanean hasi etab. ikusteko.

Donostian, ekainaren 30ean, 1978.

Euskaltzainburuak

Eraskina

Ondoko orrialdeetan euskal autore aipatuenen zerrenda bat jarri dugu, mendez sailkatua. Zer esanik ez zerrenda hau ez dela osoa, eta, beraz, hemen ageri ez diren asko eta asko sartu ahal izango direla gure lekuko bilduman. Beste aldeetik, hemen aipatzen diren batzuk gaur bir-argitaraturik daude eta alde hortatik ez dute presa handirik. Osagarri gisa eta

argibide zerbait emateagatik bakarrik jartzen da, bada, izen pila hau.

Euskara eta euskal literaturaren lekukoak

XVI. mendea

Detxepare

Leizarraga

Refranes y Sentencias (1596)

Refranes de Garibay

Sancho de Elso

XVII. mendea

Materre

Haranburu

Etxeberri Ziburuko

Harizmendi

Axular

Silvain Pouvreau

Tartas

Oihenart

Gazteluzar

Belapeyre

Dorré

Argaignarats

Voltaire

Mongongo Dassança

Arambillaga

Haraneder fraidea

Olce

Maytie

Bela (Jacques de)

.....

Beriain

Mikoleta

Kapanaga

XVIII. mendea

Etxeberri Sarako

Xurio

Baratziart

Larregi

Haraneder

M. Harriet

Mihura

Maister

Salvat Monho

Andre dena Mariaren

Imitazionea

Lopez

Pierre D'Urte

Robin

.....

Peñaflorida

Ochoa de Arin

Basterretxea

Olaetxea

Larramendi

Kardaberaz

Mendiburu

Ubillos

Barrutia

Gamiz

XIX. mendea

Duhalde

Hiribarren

Archu

Etxahun

Intxauspe

Lapitze

Chaho

Abaddie

Daskonagerre

Haramboure

Duvoisin

Adema

Elissamburu

Frère Innocentius

Arbelbide
 Lapeyre
 Hazparneko Kalbarioa
 Mendiondo (Blas de)
 Joannateguy
 Hiriart-Urruty
 .....
 J. A. Mogel
 Añibarro
 J. C. Etxeberria
 J. M. Zabala
 Aita Astarloa
 Fr. Bartolome
 J. Lizarraga Elkanokoa
 Juan Bta. Agirre
 Gerriko
 J. J. Mogel
 Ulibarri Galindez
 Vicenta Mogel
 Iturriaga
 Iztueta
 Lardizabal
 Arrazola etxeko esku
     izkribuak
 Otaegi (Felipe Agustin)
 Iparragirre
 Eusebio Azkue
 Gregorio Arrue
 Beobide
 Iturzaeta

Unzueta
 Arrese Beitia
 Bilintx
 Soroa
 J. A. Uriarte
 Aita Arana
 Sabino Arana
 Manterola

XX. mendea
 Barbier
 Etxepare
 Oxobi
 Elissalde
 Lhande
 Diharasarry
 Héguy
 .....
 Arruti
 Etxeita
 Urruzuno
 C. Etxegarai
 Kirikiño
 Dom. Agirre
 Lizardi
 Lauaxeta
 L. Jauregi
 Landa
 Kortazar
 R. Azkue